

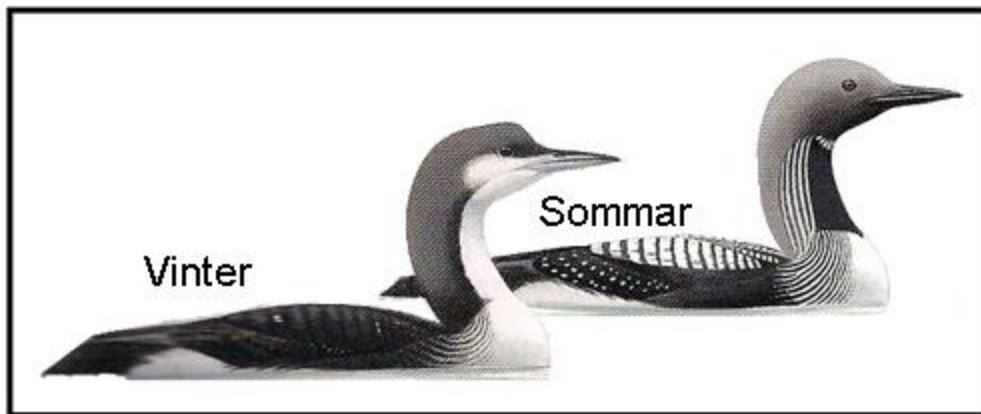
Storlom – en blyg och bortglömd fågel

Cecilia Lundgren

Populärvetenskaplig sammanfattning av Självständigt arbete i biologi 2011
Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet

Storlom är för många människor en symbol för vildmark och ödslighet. Dess vemodiga lockrop som hörs om vårarna gav i äldre tider upphov till sägner och fågeln spelade en stor roll i folktron. Idag står den skygga arten inför en komplex hotbild som befaras ge upphov till försämrad ungtproduktion och därmed en minskad populationsstorlek. Hotbilden utgörs bland annat av vattenståndsväxningar under häckningstiden, predation och försurning av sjöar med minskat födounderlag som följd samt exponering för kvicksilver. Även det rörliga friluftslivet kan påverka storlom negativt.

Storlom är 60-70 centimeter lång och väger ett till tre kilo. Det är en vattenlevande fågel som livnär sig av fisk, främst abborre. Dess kropp är anpassad för ett liv i vatten, näbben är smal och dolkformad, de kraftiga benen sitter långt bak och fötterna är simhudsförsedda. Storlom har god dykförmåga och kan dyka både långt och länge. Fjäderdräkten ser olika ut under vinter respektive sommar. Under vintern är ovansidan av kroppen enfärgat mörk medan undersidan är vit. Sommartid är undersidan vit, nacke och hjässa grå, strupen svart och halssidorna svartstreckade, vingarna svartvita (Fig. 1). Storlom hör tillsammans med smålom, stilla havslom, svartnäbbad och vitnäbbad islom till familjen lomfåglar. Storlom anses bli köns mogen vid sex eller sju års ålder och parbildningen verkar vara livslång. De kan bli uppemot 30 år men 15-20 är vanligast.

Figur 1. Storlom i vinter- respektive sommarfjäderdräkt (Omritad efter Svensson *et al.* 1999).

Häckning och fortplantning

I Sverige häckar 5500-7000 storlomspår under sommaren, förutom på Gotland och Öland. Som häckningsplats väljer storlom helst näringsfattiga sjöar med klart vatten eftersom den jagar genom att simma på ytan med huvudet under vattnet och dyka när den ser ett byte. Oftast fångar storlom all föda inom häckningsreviret, i undantagsfall kan fisk fångas i närliggande sjöar. Storlom anländer parvis i samband med islossningen, vilket brukar vara i slutet av mars eller början av april. Det är oftast hanen som väljer ut det revir där paret bygger bo och sedan tillbringar hela fortplantningsperioden. Storlom föredrar att bygga sitt bo på öar, de vill ha en undanskymd plats som skyddas av vegetation. Eftersom de rör sig klumpigt på

land byggs boet direkt på marken, mycket nära strandkanten. Boet byggs genom att den ena fågeln sitter på det blivande boet och sträcker ut sin näbb efter byggnadsmateriel i närheten och stoppar in detta under sin kropp, den andra fågeln kan medföra ytterligare byggnadsmateriel från vattnet.

Honan lägger oftast två ägg, någon gång under dygnets mörka timmar, som båda fåglarna ruvar, honan har dock det största ansvaret. Efter ungefär en månad kläcks äggen och ungarna tillbringar det första dygnet i boet med undantag för kortare utflykter. De matas genom att föräldrarna erbjuder en bit föda som plockas från näbben. Både hona och hane tar del i matningen till dess att ungarna är flygfärdiga, efter åtta till nio veckor. I början består ungarnas mat av en blandning av vattenlevande insekter; dagsländelarver, nattsländelarver och trollsländelarver samt mjukdelar av snäckor och fisk, för att i takt med ökande ålder övergå till att enbart bestå av fisk.

Flytt

Det finns inte särskilt mycket information om storloms flyttvägar och övervintringsplatser. Det verkar dock som att det svenska beståndet övervintrar i Svarta havet och östra Medelhavet, eller i marina miljöer i Skagerrak, Nordsjön och Biscayabukten

Den komplexa hotbilden

Direkt effekt

Variationer i vattenståndet kan påverka storloms häckningsframgång eftersom deras bo ligger så nära strandkanten. Det primära hotet är en förhöjd vattennivå vilket leder till att boet översvämmas och häckningen måste avbrytas. Dock kan även en sänkt vattennivå leda till att häckningen avbryts, detta för att fåglarna har problem att ta sig i och ur boet på grund av den låga vattenytan.

Ett annat direkt hot mot häckningsframgången är predation på äggen. I Sverige och Finland är olika sorters måsar, kråka, korp och mink potentiella predatorer på lomägg. I Skottland är det främst nattaktiva däggdjur; mård, utter och räv som tar äggen. Det finns också en risk att gäddor tar de små lomungarna.

Indirekt effekt

Försurning i sjöar leder till en minskad fiskreproduktion och de små fiskarna som ungarna oftast matas med försvinner först. Samtidigt ökar mängden vattenlevande insekter som ungarna också matas med och detta verkar kunna kompensera för den minskade mängden fisk. Det ökade siktdjupet kan samtidigt innebära att de vuxna fåglarna har lättare att hitta sin mat i och med att den fisk som finns kvar är lätt att upptäcka. Abborre är dessutom en av de få arter som kan leva i sjöar med ett pH-värde lägre än 5. När fiskbeståndet i en sjö minskar så minskar dessutom risken att gädda tar unga lommar.

Risken för exponering av kvicksilver ökar då denna tungmetall har påträffats i fisk från försurade sjöar. Om de försurade sjöarna behandlas med kalk kan miljön bli bättre men det finns de som hävdar att det kan medföra en ökad risk för exponering av kvicksilver. Det är rimligt att anta att storlom är sårbara för exponering av kvicksilver då de befinner sig i slutänden av en näringskedja.

Gifteffekterna kan visa sig i form av försämrade fortplantning eller neurologiska störningar och beteenderubbningar. Störningar i fortplantningar kan uppkomma vid en relativt låg belastning av kvicksilver, ungefär 20% av de koncentrationer som krävs för att beteendet ska påverkas.

Under 1980-1990-talen samlades storlomsägg in och kvicksilverhalten i dessa analyserades. De genomsnittliga halterna var högre i ägg insamlade vid försurningspåverkade, kalkade, sjöar, jämfört med icke försurningspåverkade sjöar. För de icke försurningspåverkade sjöarna motsvarade halterna de nivåer som är rimliga i miljöer utan mänsklig påverkan, medan halterna i delar av materialet från de försurningspåverkade sjöarna indikerar mänsklig påverkan men en låg risk för fortplantningsstörningar.

Friluftslivet

De sjöar som storlom föredrar som häckningssjöar är många gånger även populära för bad, fiske och andra friluftaktiviteter. För storlom medför dessa aktiviteter en del störningar och det finns bevis för att en del häckningar misslyckats på grund av störningar. Det är sällan störningen i sig som leder till att häckningen misslyckas, men en störning medför vanligen att storlom kliver av boet och därmed lämnar det oskyddat och då ökar risken för predation.

Storlom verkar kunna vänja sig vid störningar, det finns exempel på storlomspår som häckat framgångsrikt då boet legat på utsatta platser, såsom nära badplatser, båtbyggor och sommarstugetomter. Det finns också exempel på att storlom som häckar vid sjöar i välbesökta och tätortsnära friluftsområden har en mycket hög ungpåproduktion. Det är möjligt att dessa individer blir mer toleranta och därmed svårskrämda då de helt enkelt har vant sig vid att människor ofta vistas vid stränderna och i båtar och därför inte lämnar boet så lätt.

Vattenskotrar

Det finns inga svenska studier som visar hur storlom påverkas av vattenskotrar och andra snabbgående båtar men i Nordamerika har islomsungar dödats av vattenskotrar. Med tanke på hur storlom vanligen uppträder, och svårigheten att på större avstånd upptäcka dem på de fria vattenytorna och vattenskotrarnas förhållandevis höga hastighet, är det rimligt att anta att storlom påverkas negativt.

Vindkraftverk

Det har ännu inte gjorts några svenska undersökningar om hur storlom påverkas av vindkraftverk. En skotsk utredning där storlom ingick rekommenderar att vindkraftsanläggningar bör undvikas inom en buffertzona på 1 kilometer kring häckningsplatserna

Fågelskyddsområden

För att förbättra häckningsresultatet och minska risken för störningar har fågelskyddsområden inrättats vid en del sjöar. Detta innebär vanligen att det införs restriktioner i tillträdet till häckningsöar och holmar samt att båttrafiken i närheten av dessa områden begränsas. För insjöhäckande fågelarter såsom storlom är det vanligen så att tillträdesförbudet gäller under vår och försommar.

Studier som jämfört storloms häckningsframgång innanför respektive utanför olika fågelskyddsområden visar en tendens till högre ungpåproduktion för storlomspår inom skyddade område. Dessa resultat är inte entydiga och somliga år var häckningsresultatet bättre utanför fågelskyddsområden, men den samlade bedömningen är att inrättandet av skyddsområden kan ha gynnat och förbättrat storloms häckningsresultat. Något som kan påverka häckningsresultatet i de skyddade områdena är överträdelser av tillträdesförbudet, vilket kan ha lett till att de förväntade positiva effekterna på fåglarnas häckning uteblivit, men detta är inget som kan sägas säkert.

Förföljelse

Detta är en företeelse som inte påverkar häckningsutfallet nämnvärt men det är både anmärkningsvärt och beklagligt att häckande storlom fortfarande är föremål för förföljelse. Enstaka fall där storlomsbon bland annat har trampats sönder har noterats både i Sverige och i Skottland. Det är antagligen fiskare, i första hand fritidsfiskare, som upplever storlom som en konkurrent. Detta beteende är olagligt.

Framtiden för storlom

Trots en försämrad reproduktion som på sikt kan leda till en minskad population är storlom idag inte hotad. Dock är många av de hot som riskerar att minska beståndet av storlom nytillkomna och i många fall skapade av oss människor vilket borde medföra ett ansvar att utreda och minimera förekomsten av dessa hot så att den negativa utvecklingen gällande storloms överlevnad stoppas.

Mer information

Lundgren C. 2011. Storlom. Självständigt arbete i biologi 15hp. Institutionen för biologisk grundutbildning. Uppsala Universitet.

Eriksson, M.O.G. 2010. Storlom och smålommen i Sverige - populationsstatus, hotbild och förvaltning. Sveriges Ornitologiska Förening, Stockholm och Svenska LOM-föreningen/Projekt LOM, Göteborg.

Bild: Svensson L, Grant P.J, Mullarney K, Zetterström D.1999. Fågelguiden. Albert Bonniers Förlag, Stockholm.